

ve bugüne kadar şu eserleri yayımlamıştır: *Turcica orientalia* (İstanbul 1988); *On Both Sides of al-Mandab. Ethiopian, South-Arabic and Islamic Studies* (İstanbul 1989); Gunnar Jarring, *Prints from Kashghar. The Printing-office of the Swedish Mission in Eastern Turkestan. History and Production with an Attempt at a Bibliography* (İstanbul 1991); *Aspects of Late Antiquity and Early Byzantium* (ed. Lennart Rydén – Jan Olof Rosenqvist, İstanbul 1993); *Arabic Prosody and its Applications in Muslim Poetry* (ed. Lars Johanson – Bob Utas, İstanbul 1994); *Symbolea turcologica* (ed. Arpad Berta v.dğr., İstanbul 1996); *Civil Society, Democracy and the Muslim World* (ed. Elisabeth Özdalga – Sune Persson, İstanbul 1997); *Alevi Identity. Cultural, Religious and Social Perspectives* (ed. Tord Olsson v.dğr., İstanbul 1998; Türkçe'si Bilge Kurt Torun – Hayati Torun, *Alevi Kimliği*, İstanbul 1999); *Naqshbandis, in Western and Central Asia* (ed. Elisabeth Özdalga, İstanbul 1999). İsveç'in 1995 yılları arasında Ankara büyükelçisi olan Erik Cornell'in *Turkiyet pa Europas tröskel* (Lund 1997) adlı kitabı da bu alanda değerlendirilebilir (Türkçe'si Gülseren Ergün, *Türkiye Avrupa'nın Eşiğinde*, İstanbul 1998).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Widengren, "The University of Uppsala (Faculty of Theology)", *The History of Religions in Swedish Universities*, Uppsala 1970, s. 3-6; A. Sander, "The Road from Musalla to Mosque: The Process of Integration and Institutionalization of Islam in Sweden", *The Integration of Islam and Hinduism in Western Europe* (ed. W. A. R. Shadid – P. S. van Koningsveld), Kampen 1991, s. 62-88; a.mlf., "The Status of Muslim Communities in Sweden", *Muslim Communities in the New Europe* (ed. G. Nonneman – T. Niblock – B. Szaikowski), Reading 1996, s. 269-289; I. Lundberg – I. Svanberg, *Turkish Associations in Metropolitan Stockholm*, Uppsala 1991; K. Kuusela, "A Mosque of our Own? Turkish Immigrants in Gathenburg Facing the Effects of a Changing World", *Religion and Ethnicity* (ed. R. Barot), Kampen 1993, s. 43-55; S. Kahle, "Ex Oriente Lux! Les études arabes en Suède", *Dialogue Arabo-Scandinave* (ed. T. Melasuo), Tampere 1993, s. 71-118; a.mlf., "Les études arabes en Suède", *JTS*, XVIII (1994), s. 121-136; Bo Utas, "Sweden", *World Survey of Islamic Manuscripts* (ed. G. Roper), London 1994, III, 155-166; I. Karlsson, *İslâm ve Avrupa* (trc. Gülseren Ergün), İstanbul 1996, s. 214-222; B. Knutsson, *The Swedish Research Institute in Istanbul*, İstanbul, ts.; Gunnar Jarring, "İsveç'te Türkoloji" (trc. Tüten Özkaya), *TTK Belleten*, XLIV/173 (1980), s. 125-136; a.mlf., "The Uighurs of Xinjiang: Their Place in Swedish History and Research", *JIMMA*, XII/1 (1991), s. 105-113.

AHMET KAVAS – FARUK ÇELEBİ

İSVİÇRE

Orta Avrupa'da ülke.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. ÜLKEDE İSLÂMİYET
ve İSLÂM ARAŞTIRMALARI

Avrupa'nın orta kesiminde yer alan, sınırları her taraftan karayla çevrili, Fransa, İtalya, Almanya, Avusturya ve Liechtenstein Prensiği'yle sınırdas, yirmi kantonla altı yarı-kantondan oluşan ve Avrupa'nın en küçük ülkelerinden biri olan İsviçre Konfederasyonu'nun yüzölçümü 41.284 km², nüfusu 7.118.000'dir (1998). Demokrasıyla yönetilir; başşehri 127.469 nüfuslu (1998) Bern, diğer önemli şehirleri Zürih (Zürich) (343.869), Basel (Basle) (174.000), Cenevre (173.559) ve Lozan'dır (Lausanne) (115.878).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

İsviçre düzlükleri az, dağlık bir ülkedir. Doğal yapı özellikleri itibarıyla İsviçre, İsviçre platosu (Mittelland), Alpler ve Jura (İsviçre tepeleri) olmak üzere üç coğrafi bölgeye ayrılır. Ülke yüzölçümünün yaklaşık % 10'unu engebeli tepe ve dağlardan oluşan Jura bölgesi, yaklaşık % 60'ını Alpler oluşturur. Bu dağlar en yüksek noktasına aynı zamanda ülkenin de en yüksek doruk noktası olan Dufourspitze'de (4634 m.) ulaşır. Alpler bir taraftan dağ sporları (turizm), diğer taraftan buzul erimesiyle oluşan akarsulardan hidroelektrik enerjisi üretimiyle ülkenin ekonomik hayatına katkıda bulunur. İsviçre çok sayıda gölle kaplıdır, bunların en büyükleri Cenevre (Lêman) ve Constance (Bodensee) gölleridir. Ülke nüfusunun üçte ikisinden fazlasının yaşadığı Mittelland bölgesi ve

rimli topraklarıyla İsviçre'nin tarım bölgesi haline gelmiş ve birçok yolun kesişme noktasında bulunması sebebiyle de bir ticaret ve sanayi bölgesi olarak gelişmiştir. Zürih, Bern, Cenevre ve Lozan gibi önemli şehirler bu bölgededir.

Yüzölçümü küçük olmasına rağmen İsviçre'de şaşırtıcı derecede farklı iklim özellikleri görülür. Avrupa'ya özgü bütün iklim kuşakları İsviçre dağlarında buluştuğundan batıda körfez akımının etkisindeki Atlantik iklimi, doğuda kara iklimi, güneyde Akdeniz iklimi, kuzeyde ise Orta Avrupa'nın geçiş iklimi hâkimdir. Ülkedeki yağış miktarı genelde yükseklikle doğru orantılı olarak artış gösterir. Ülkedeki nüfus yoğunluğu 169,4'tür.

Etnik bakımdan İsviçre nüfusunun % 65'ini Alman, % 18'ini Fransız, %10'unu İtalyan, % 1'ini Romanş kökenliler oluşturmaktadır. Geri kalan % 6'luk kesim farklı etnik kökenlere mensuptur. Etnik dağılıma paralel olarak İsviçre dört ayrı dil bölgesine ayrılır. Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanş lehçesi resmî dillerdir. Ülkede sayıları 1.2 milyonu (1993) aşan göçmenlerin genel nüfus içindeki oranı % 16'yı aşmış bulunmaktadır. İsviçre'deki Türkler'in sayısı 80.000 (1995) civarındadır. İsviçre'de dil ve etnik ayrılıklar gibi dini ayrılık da vardır. Nüfusun % 47,6'sı Katolik, % 44,3'ü Protestan ve geri kalan % 8,1'i de (1990) diğer dinlere mensuptur. İsviçre'deki müslümanların sayısı 200.000'i (2000) geçmiş olup genel nüfusun % 2,5'unun biraz üstündedir.

İsviçre'de ekilebilir alanlar ve ham madde kıtlığı, kömür ve petrol gibi doğal kaynakların yokluğu ekonominin büyük ölçüde tarımsal uğraştan çok sanayi ve ticarete dayanmasına yol açmıştır. Uluslararası ticaret yollarının kesişim noktasında

Leman gölü kıyısından bir görünüşü

bulunması, siyasi istikrarı ve gizliliği, koruyucu yasaları sayesinde önemli bir finans ülkesi haline gelmiştir.

II. TARİH

1291 yılında doğan İsviçre Konfederasyonu'nun kökenleri milâttan önce I. yüzyıla kadar uzanır. Arkeolojik kazılar tarımla uğraşan köylüler, avcılar, balıkçılar ve silâhlı savaşçıların Hıristiyanlık öncesinde bölgede dağılık ve geçici yerleşimlerini göstermektedir. I. yüzyıldan başlayarak gelen Keltler'in istilâsına uğrayan bölge milâttan sonra I. yüzyılda Romalılar'ın kontrolüne girmiştir. V ve VI. yüzyıllardaki German, Ostrogot ve Franklar'ın istilâsına sahne olan İsviçre'nin kültürel kimliği bu istilâlarla belirginlik kazanmaya başlamıştır. Saint Columbanus ve Saint Gall gibi misyonerler, VI. yüzyıldan itibaren bölgeyi hıristiyanlaştırmak amacıyla kurmuşlardır. 843'e kadar Franklar'ın hâkimiyetinde kalan bölge bu tarihte bölünerek Lothair ve II. Ludwig arasında paylaştırıldı. Macar ve müslüman akıncıların X. yüzyıldaki başarısız akınlarına uğrayan bölge, 1033'te bütünüyle Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Konrad'ın hâkimiyetine girdi. Ancak imparatorluğun bu yüzyıldan itibaren gücünü gitgide yitirmesi üzerine ülke kontlar arasında bölündü ve feodal devletler ortaya çıktı. Feodal devletlerin ilk ve en güçlülerinden biri olan Zähringen Devleti'nin 1218'de yıkılmasından sonra bölge toprakları Kyburg, Savoie ve Habsburg hânedanlarının kontrolüne girdi. Habsburglar bütün Orta ve Batı İsviçre'nin denetimini ellerine geçirdi. 1291'de İmparator Rudolf'un ölmesi üzerine Schwyz, Uri ve Unterwalden'den oluşan üç orman kantonu ortak savunma amacıyla süresiz anlaşma yaparak (1 Ağustos 1291) bugünkü İsviçre Konfederasyonu'nun temelini attı. Luzern (1332),

Zürih (1351), Glarus ve Zug (1353) kantonlarının da birliğe katılmasından sonra Habsburglar 1389'da konfederasyonun bağımsızlığını kabul etti. 1513'e gelindiğinde üye kanton sayısı on üçe ulaşan konfederasyon gücünü pekiştirdi. Bu sırada Erasmus, Zwingli ve Luther gibi düşünürlerin öncülüğündeki reform hareketi özellikle şehirlerde etkili olmaya başladı. Yoksul halkın sırtında ağır yük olarak görülmesi sebebiyle tepki duyulan din adamlarının yozlaşması eleştirilirken Zürih başta olmak üzere bazı kantonlar Katolik âyinlerini yasakladı. Bunun karşısında Katolik kantonlar da kendi topraklarında Protestanlık propagandasını yasakladı. Dinî farklılık ve bölünmeler kantonlar arasında zaman zaman gerginliğin tırmanmasına sebep olsa da İsviçre'nin yansızlık politikası izlemesini ve Otuz yıl savaşları (1618-1648) dışında kalmamasını sağlamıştır. Vestfalya (Westfalen) Antlaşması'yla (1648) büyük devletler, imparatorluk karşısında konfederasyonun tam bağımsızlık ve tarafsızlığını kabul ettiler. İsviçre Konfederasyonu XVIII. yüzyıl boyunca Avrupa'daki savaşların dışında kalmayı başardı. Ancak 1798'de Fransızlar ülkeyi işgal etti. Fransa'da Napolyon imparatorluğunun çöküşünden sonra yirmi iki kanton tarafından yeni bir anayasa çerçevesinde tekrar konfederasyon antlaşması imzalandı (7 Ağustos 1815) ve Viyana Kongresi'nde Fransızlar'ın ilhak ettiği topraklar geri verilerek ülkenin dâimî tarafsızlığı tanındı. 1848'deki anayasa değişikliğiyle ülkeyi oluşturan kantonlar, merkezi Bern'de bulunan federal birlik durumuna geldi. Federal meclis ulusal konsey ve kantonlar konseyine bölündü ve ortak yürütme federal konseye bırakıldı. Kantonlar arasındaki gümrükler kaldırılarak İsviçre tek bir ekonomik bölgeye dönüştürüldü. 1920 Londra bildirisıyla,

I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan İsviçre'nin her türlü silâhlı çatışmanın dışında tutulması hükmüne bağlandı ve aynı yıl içerisinde merkezi Cenevre'de bulunan Milletler Cemiyeti kuruldu. İsviçre II. Dünya Savaşı'nda da tarafsızlığını sürdürerek savaşa girmedi. Birleşmiş Milletler'e üye olmayan İsviçre'de 1992 yılında yapılan referandumlarda seçmenlerin çoğu Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'na (IMF) üyelikten yana oy kullanırken Avrupa Birliği'ne katılmayı reddetti.

700 yılı aşkın geleneğiyle dünyanın en eski demokrasi tecrübesine sahip olan ülke, aynı zamanda 300'ten fazla uluslararası kuruluşun yanında yüzlerce bankanın faaliyet gösterdiği dünyanın en önemli finans merkezlerinden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

The World Factbook 1995, Washington 1995, s. 406-408; *SOPEMI Reports, Continuous Reporting System on Migration*, Paris 1995; J. Waardenburg, "Muslims as Dhimmis, The Emancipation of Muslims in Europe: The Case of Switzerland", *Muslims in the Margin: Political Responses to the Presence of Islam in Western Europe* (ed. W. A. R. Shadid - P. S. van Koningsveld), Kampen 1996, s. 147; A. L. Bloch, "Switzerland", *EAm.*, XXVI, 142-153; "Switzerland", *EBr.*, XVII, 867-887; "İsviçre", *ABr.*, XII, 100-107; "İsviçre", a.e.: *Ana Yıllık 1994*, s. 564, 572.

TALİP KÜÇÜKCAN

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

ve İSLÂM ARAŞTIRMALARI

Müslümanların İsviçre ile ilk temasları, X. yüzyılda Endülüs Hükümdarı III. Abdurrahman zamanında meydana geldi. Müslüman askerî birlikleri, bugün İsviçre'nin güney sınırında kalan Cenevre gölünden itibaren Valais, içerideki Grisons (Graubünden) ve Coire'nin bulunduğu bölgelere ve Almanya sınırında yer alan Constance gölünün yakınındaki Saint Gall'e kadar ilerledilerse de kalıcı yerleşim yerleri kuramadılar. İsviçreli'lerin İslâm dünyasıyla temasları ise Haçlı seferleri ve 1798'de Napolyon'un Mısır seferine verdikleri askerler vasıtasıyla olmuştur. Kurumsal anlamda müslümanların bu ülkedeki ilk faaliyeti, Kâdiyânîlik (Ahmediyye) hareketinin bütün Avrupa'daki faaliyetlerini yürütmek amacıyla XX. yüzyılın ortalarında Zürih'te bir merkez oluşturmasıyla gerçekleşti; burada bulunan ve ülkedeki ilk cami olarak kabul edilen Mahmud Camii'ni de bu hareket inşa etmişti (1963). 1960'lı yıllarda Türkiye ile diğer İslâm ülkelerinden gelen müslüman işçiler İslâm dininin İsviçre'de tanınma-

Cenevre
İslâm
Merkezi'nin
genel
görevsü